

ВЪЗНИКВАНЕ НА ПСИХОЛОГИЧНАТА НАУКА В БЪЛГАРИЯ ОТ НАЧАЛОТО НА XIX ВЕК

Соня Жильова-Ерменова*

Проучването на архивните материали, намиращи се в Музея на образованието в Габрово, установява, че от началото XIX век психологията се оказва изключително важна наука за обучението на децата, за формирането и подготовката на учители, народни будители, възрожденци и обществени деятели. За успешното ѝ прилагане в тези дейности се пристъпва към превод на български език на книгите от гръцки, руски, френски, немски, английски и други източници (често през руски език). Българските интелектуалци добре са осъзнавали тяхното значение и пряко са ползвали части от оригиналите, създавани в резултат на направени научни изследвания и формиране на психологията в европейските държави Франция, Англия, Германия и други страни. Нейното свързване като наука с образованието не само повишава нейния престиж, но я прави легитимна и обществено необходима.

Най-важните материали на утвърдените чуждестранни автори и българските интелектуалци – преводачи и преподаватели, са представени в статията.

Осъзнаването на важността на научните познания от областта на психологията за обучението на учениците и развитието на човека има много голямо значение както в миналото, така и в нашето съвремие.

Историята на отделните науки е израз не само на достатъчно зряла саморефлексия, но и на трайна професионална памет и заедно с това на признателност към онези лица, които познават и следват предшествениците. Така се съхраняват постиженията от миналото, за настоящето и за бъдещето. Единството на историческото и актуалното мислене и познание в на-

* Специалист Соня Жильова-Ерменова – Институт по психология – Българска академия на науките.

Адрес за контакти: sermenova@abv.bg

шата психология е гарант в не по-малка степен, за високо обогатяване на психологичната компетентност и култура, и гаранция за висок професионализъм на всеки от нашите психолози.

Проведеното от чешкия учен-историк Константин Иречек изследване в XIX век върху обучението на българите и необходимата им литература, е включено в публикуваната за първи път през 1872 г. във Виена книга, озаглавена „Новобългарска книжнина 1806–1870“. В нея се отбелязва значението на периода от 1819 до 1828 г., когато започва чувствително да расте броят на книжнината на български език. Авторът посочва, че „... тогава в Цариград се създават български печатници и до 1872 г., особено след 1847 г. броят на българските книги, списания и вестници стигат до 600“. Според българските историци, обаче, от 1806 г. до Освобождението на България от турско иго – 1878 г., са публикувани над 1140 броя книги, размножавани предимно за учениците и учителите в училищата, като основна част от тях са издавани в издателства извън Османската империя – в Браила, Букурещ, Болград, Виена, Прага и други градове. По примера на Европа, другите народи и славянските имат много по-ранен книгопис. Например, Йолан Хюбнер (1668–1731) учител и гимназиален директор, издава много книги на немски език и сборника „Два пъти по петдесет и две избрани библейски истории от Стария и Новия завет...“. Неговата слава е на изтъкнат педагог за религиозно-нравствено издигане на обучаваните деца, като им предоставя собствените публикации. Посоченият сборник на Й. Хюбнер е харесан и от български интелегенти и е преведен на български език през 1844 г. със заглавие „Священное цветообрание“ и също се ползва с голямо одобрение.

В този контекст, по отношение на психологията следва да се отбележи, че първоначалните ѝ публикации са несамостоятелни, а са части или раздели на книги, предназначени най-вече за образователната дейност. Например, може да се посочи, че през 1835 г. се появява литературата „Славяно-болгарское детеводство за малките деца“, събрано от „различни писатели“. Неговите съставители са Хилендарския архимандрит Неофит и Емануил Васкидович, грък от Свищовското училище. Заслужава внимание фактът, че тази е една от най-ранните публикации, отпечатана в княжевската сръбска типография с „удобрението“ на самия княз Милош Обренович.

При проучването на архивите в Музея на образованието в Габрово, бе намерен и учебникът на Галаудет „Психология или Душесловие за обучение на децата“, преведен от гръцки на български (фактически на старобългарски език), отпечатана в типографията на Я. Дамянов в гр. Смирна през 1844 г. През 1851 и 1861 г. той претърпява още две издания, нещо изключително рядко за онези времена. Характерната черта на „Психология или Душесловие...“ е диалогичната форма на общуване в стила на древногръцкия диалог. Върху основата на отделни случки се разгръщат разговор и игрови ситуации между овдовялата майка, петгодишния Иванчо и тригодишната Елена. Прави впечатление широкият и здрав смисъл на разговорите (диалозите), включващи детските наблюдения върху природата и живота, и коментарно-поучителният стил на майката. При това се подчертава, че